

طرح نوشته — مواد لازم نوشته

به فهرست کتاب ادبیات فارسی (۲) خود نگاه کنید. چند فصل دارد؟ هر فصل چند درس دارد؟ کتاب چگونه شروع شده و چگونه پایان یافته است؟ آیا فصل‌های کتاب با هم پیوندی دارند؟ با کتاب ادبیات سال گذشته چه طور؟ در نگارش هر بخش، از چه مواد و عناصری استفاده شده است؟

کتاب ادبیات شما مثل هر کتاب، مقاله، نوشته، گزارش و داستان با طرح و نقشه‌ی قبلی و با استفاده از مصالح و مواد خاصی تهیه شده است.

تنها این کتاب نیست که به طرح و نقشه نیاز دارد؛ هر کار دیگری نیز به طرح قبلی نیازمند است. معمار پس از تعیین محلّ بنا و کشیدن نقشه، برای اجرای نقشه‌ی خود مصالح لازم را فراهم می‌آورد و عوامل اجرایی مثل جوشکار، بنا، کارگر، لوله‌کش، کاشی‌کار و سفیدکار را به کار می‌گیرد.

نویسندگی نیز نوعی معماری است و به نقشه، طرح اجرایی، مواد و مصالح و ابزارهای مناسب نیاز دارد. طرح هر ساختمان تابع چند عامل است: موقعیت و اقلیم، کاربرد، مساحت، مصالح در دسترس و معمار با شناخت این عوامل می‌تواند طرح لازم و مناسب را تهیه کند. نویسنده نیز باید بداند هدف از نوشته چیست و برای چه کسی می‌نویسد. در این صورت، می‌تواند طرحی مناسب ارائه دهد. هر یک از انواع نگارش (از نظر قالب و زبان) طرح خاصی را می‌طلبد.

فرق عمده‌ی نویسنده با معمار در نوع مواد و مصالح و ابزارهایی است که این دو به کار می‌برند. مصالح معمار از مواد طبیعی مثل سنگ و چوب و آهن و قیر و ماسه و ... است اما مواد و مصالح نویسنده، ساخته و فرآورده‌ی انسان است؛ مثل زبان، بیان، کتاب و ثمرات تحقیق و پژوهش.

نویسنده و معمار، از حیث آرایش مصالح و نشاندن آن‌ها در قالب و طرح و صورت مطلوب، سنجیده و هنری به هم نزدیک‌اند. آن‌ها با در نظر گرفتن نقشه، هر یک از اجزا را در جای خود می‌نشانند. گاه بر جزئیات می‌افزایند و گاه از آن می‌کاهند.

گاه همه‌ی مصالح و مواد معمار و نویسنده آن قدر هم در دسترس نیست؛ در این صورت، این دو ناگزیر از حذف اجزائی از طرح یا اصلاح آن خواهند بود.

شباهت دیگر معماری و نویسندگی آن است که در عملیات ساختمانی دو مرحله وجود دارد: مرحله‌ی سفت‌کاری، مرحله‌ی نازک‌کاری. نسبت اهمیت این دو مرحله بر حسب کاربرد و اهمیت بنا متفاوت است؛ مثلاً در ساختن موزه، این دو مرحله با دقت زیادی انجام می‌گیرد اما برای ساختن یک کارگاه تولیدی مرحله‌ی اوّل، در مقایسه با موزه، اهمیت کم‌تری دارد و به مرحله‌ی دوم نیز شاید نیاز جدی نباشد.

نویسنده نیز، پس از ساخت و نگارش بدنه‌ی نوشته‌ی خود، به اصلاح و پیرایش آن می‌پردازد. این کار با توجه به نوع نوشته و کاربرد و قالب آن انجام می‌پذیرد.

فرق دیگر نویسنده با معمار این است که نویسنده، خود مجری طرح خویش است.

فعالیت

درباره‌ی تفاوت‌ها و شباهت‌های دیگر کار نویسنده و معمار گفت و گو

کنید.

طرح لازمه‌ی نگارش هر نوشته است. طرح، در نوشته‌های کوتاه، ممکن است ذهنی باشد اما در نوشته‌های بلند باید عینی و مکتوب باشد.

فرض کنید می‌خواهیم گزارش یک بازدید علمی را بنویسیم. با توجه به این که قالب نوشته گزارش است و باید کوتاه باشد، طرح آن را می‌نویسیم:

(۱) مقدمه‌ای در انگیزه و هدف سفر؛

(۲) شرح حرکت از مدرسه؛

(۳) شرح حوادث و اتفاقات جالب توجه در مسیر راه؛

(۴) شرح ورود به محل و چگونگی استقبال؛

۵) شرح بازدید از قسمت‌های مختلف ؛

۶) پذیرایی ؛

۷) بازگشت ؛

۸) نتیجه .

ممکن است در مراحل بعدی نگارش، این طرح اولیه کامل تر شود یا قسمت‌هایی از آن جابه‌جا گردد. پس از این مرحله، باید مصالح و مواد لازم را فراهم آورد. هر طرحی به مصالح خاصی نیاز دارد ؛ مثلاً، برای نوشتن گزارش بازدید، **مشاهده، یادداشت‌برداری، استفاده از آمار و ارقام، عکس‌ها و تصاویر** لازم است.

اگر موضوع نوشته زندگی یکی از بزرگان باشد، مواد طرح ما چنین خواهد بود :

۱) مقدمه، معرفی

۲) ولادت، زادگاه

۳) تحصیلات، دوران کودکی، نوجوانی و جوانی

۴) ازدواج، فرزندان، خانواده

۵) شرح دوران میان‌سالی و پیری

۶) شرح خصوصیات اخلاقی

۷) آثار

۸) اندیشه، سبک

۹) فوت، آرامگاه

این طرح، بسته به شخصیت مورد نظر ما و ارزش و مرتبه‌ی علمی او می‌تواند گسترده‌تر

شود.

مواد لازم برای چنین نوشته‌ای، که در قالب زندگی‌نامه است، با مطالعه و

یادداشت‌برداری درباره‌ی شخصیت مورد نظر به دست می‌آید.

گاه وسیله و طریقه‌ی گردآوری مواد، پرس‌وجو و مصاحبه است ؛ مثلاً وقتی می‌خواهیم

درباره‌ی پیشینه‌ی یک محل مقاله‌ای بنویسیم، باید از اهالی محل، سال‌خوردگان و کسانی

که به نوعی درباره‌ی آن محل اطلاعاتی دارند، پرس‌وجو کرد.

هر چه طرح نگارشی ما دقیق‌تر و حساب شده‌تر باشد، نوشتن آن آسان‌تر و شروع و

ادامه و پایان نوشته عملی تر و راحت تر خواهد بود. در عین حال، هماهنگی و پیوند منطقی میان اجزای طرح، موجب انسجام بیشتر نوشته و تفهیم بهتر مقصود نویسنده خواهد شد. چنان که گفتیم، یکی از لوازم تهیه‌ی طرح، فکر کردن درباره‌ی ابعاد موضوع است. علاوه بر این، با طرح سؤال و مرزبندی موضوع نیز می‌توان به ابعاد آن دست یافت. مثلاً؛ می‌خواهیم درباره‌ی «شعر» مطلبی بنویسیم. ابتدا پرسش‌هایی چون شعر چیست؟ چه تفاوتی با نثر دارد؟ در زندگی انسان چه اثری دارد؟ اولین شاعر چه کسی بود؟ سبک‌های شعری کدام‌اند؟ و نظایر آن‌ها طرح می‌کنیم.

این پرسش‌ها را می‌توان به همین ترتیب ادامه داد. با تنظیم این گونه پرسش‌ها و با توجه به حجم مقاله، سطح خوانندگان و زبان و بیان نوشته، می‌توان طرحی مناسب تهیه کرد.

پس از گردآوری اطلاعات و مواد لازم، مطابق با مراحل پیش‌بینی شده، پیش‌نویس طرح تهیه می‌شود. پیش‌نویس را از نظر فنی و زبانی ویرایش می‌کنیم. یک بار دیگر آغاز و پایان نوشته را بررسی می‌کنیم و عنوان مناسبی برای آن برمی‌گزینیم. سپس، با صدای بلند آن را برای خود و در صورت امکان، برای دیگری می‌خوانیم و سرانجام آن را پاک‌نویس می‌کنیم.

به خاطر داشته باشیم که طرح نوشته

۱) چارچوب کلی موضوع مورد نظر ما را تعیین می‌کند؛

۲) به نوشته‌ی ما نظم و انسجام می‌بخشد؛

۳) در سرعت و دقت نگارش مؤثر است؛

۴) به ما فرصت می‌دهد که به طور همه‌جانبه و علمی به موضوع بنگریم.

بیاموزیم

کدام جمله را ترجیح می‌دهید؟

الف) به کمک درس املاء و انشاء فارسی، مهارت های

زبانی خود را تقویت می‌کنیم.

ب) به کمک درس املا و انشای فارسی، مهارت های

زبانی خود را تقویت می‌کنیم.

کلماتی مانند «املاء، انشاء، امضاء، اجراء و استثناء»

عربی هستند و در فارسی بدون همزه‌ی پایانی به شکل «املا، انشا،

امضا، اجرا، استثنا» گفته و نوشته می‌شوند. هرگاه این کلمات

مضاف یا موصوف واقع شوند، مانند کلمات فارسی «توانا»،

«بالا» و «رأ» تلقی می‌گردند و به جای همزه، «ی میابخی» می‌گیرند؛

تظیر املاهای فارسی، انشای توصیفی، امضای قرارداد.

ا) برای کلمات عربی «رضاء، بلاء، بناء، صفاء، دواء،

شفاء «جملاتی در شکل مضاف و غیر مضاف آن را بنویسید.

(الف) هدف اصلی تعلیم، جلب رضای خداوند است.

مثال

(ب) بارضا و رغبت درسی خواهیم.

(۲) با توجه به این که نمونه های زیر قالب و ترکیب عربی دارند،

آیا می توانیم آن را با «ی میابخی» بنویسیم؟

به لقاء الله میوست. به مقام فناء فی الله رسید.

خودآزمایی

(۱) درباره ی یکی از موضوعات زیر یا موضوع دلخواه دیگر، طرحی تهیه کنید:

اعتماد به نفس نقش رایانه در پیشرفت های بشری

توصیف مدرسه ی محل تحصیل احترام به قانون و قانون گرایی

علل پایین بودن میزان مطالعه در دانش آموزان عدالت اجتماعی

نقش زنان در جامعه ی امروز خاطرات سفر

بازدید از یک مرکز علمی، تجاری یا صنعتی فرهنگ و تمدن اسلام و ایران

(۲) واژگان، ترکیبات، کنایات، اصطلاحات، امثال و حکم، سخنان و اشعار معروف و آیات و

احادیثی را درباره ی موضوع «احسان» جمع آوری کنید و با یک طرح قبلی انشایی بنویسید.

(۳) این جمله را ویرایش کنید.

اعتلاء و ارتقاء مقام آن شخصیت علمی دور از انتظار نبود.

(۴) با توجه به ویژگی های زبان محاوره در درس پنجم، پنج سطر نخست «آورده اند که ...» از

صفحه ی ۲۷ ادبیات فارسی (۲) را به زبان گفتاری بنویسید.